

genheid aangepaste - schrijfwijze van het woord 'katoliek', zij gewaarschuwd. Spellingbeheersing is niet de sterkste zijde van dit boek. De voor de gebruikers van de voorkeurspelling vaak ongewone woordbeelden komen hopelijk niet uit de kokers van de auteurs. Het ligt voor de hand te veronderstellen dat deze ongelukkige gang van zaken voortvloeit uit de omstandigheid dat het boek oorspronkelijk is verschenen als themanummer van *Jeugd en samenleving*. Maar niet alles wat welzijnswerkers voorstaan, hoeft een weldaad voor hun doelgroep te zijn.

J. Bosmans

Doeko Bosscher, *Om de erfenis van Colijn. De ARP op de grens van twee werelden (1939-1952)* (Alphen aan den Rijn: Sijthoff, 1980, 480 blz., f95,-, ISBN 9021825724).

De periode 1945-1952 bracht de ARP in de oppositie door. Verkiezingsnederlagen en ledenverlies waren haar deel. Haar verzet tegen 'vernieuwing' (doorbraak), haar visie op de sociaal-economische vraagstukken en haar vasthouden aan gezagsherstel in Indonesië isoleerden haar volledig en in dat isolement werd zij ook nog eens door innerlijke twisten verscheurd. Volgens Bosscher kwam dat, doordat de antirevolutionairen niet wisten te ontsnappen aan de greep, die Colijn ook na zijn dood in 1944 op hun partij had. Colijn was na 1939, toen hij de ARP op een onhandige manier uit het regeerkasteel had gemanoeuvreed, de leider gebleven en zijn twijfelachtige houding in het begin van de bezetting had daaraan niets afgedaan. Na 1945 veranderden de mentaliteit en het wereldbeeld van de ARP niet; de noties op het terrein van de sociaal-economische, koloniale en internationale politiek leende men - haast als vanzelfsprekend - van Colijn. Sommigen in de partij, de CNV-vleugel onder aanvoering van Ruppert voorop, realiseerden zich weliswaar dat het politiek en electoraal verstandig was om zich krachtig te laten horen in het koor, dat Colijns crisisbeleid wegzong, maar als puntje bij paaltje kwam, deed iedereen zijn best om Colijn hoog op het voetstuk te houden. Behalve één, Gerbrandy, de gemankeerde De Gaulle in Nederland, zoals Bosscher hem portretteert. Deze Gerbrandy maakte het het partij-establishment extra moeilijk. Sinds hij in 1939 was toegetreten tot het kabinet-De Geer, gold hij als degene die de val van Colijn definitief had gemaakt. Na 1945 toonde hij bovendien geen mededogen met Colijns aberraties in de eerste bezettingsmaanden; hij schroomde niet om Colijn de Nederlandse Pétain te noemen en dat stond natuurlijk gelijk aan het bevuilen van het eigen nest. Maar ideologisch, vooral in sociaal-economische zaken en ten opzichte van Indië, was hij zuiver op de graad; voor menige antirevolutionair belichaamde hij het militante calvinisme en vertegenwoordigde hij het antirevolutionaire beginsel zelfs authentieker dan Colijn, zodat de partijtop nauwelijks om hem heen kon. Bij dit alles voegden zich 'onpeilbaar diepe frustraties' als gevolg van een wijd verbreid onbegrip dat men het aan zichzelf te wijten had dat men buiten de gemeenschap der gouvernementele partijen was komen te staan; op grond van de fiere houding van de partij in het verzet voelde men zich onheus bejegend door de andere partijen. In 1952 leek de ARP door weer deel te nemen aan de regering terug te keren naar de realiteit, maar voor de linkervleugel geschiedde dat te schoorvoetend, terwijl rechts sprak van een desastreuze overgave aan de revolutie, nu de partij koos voor samenwerking met onder andere de PvdA. Dientengevolge bleven de tegenstellingen voortwoekeren en kwam er voorlopig geen einde aan de verkiezingsnederlagen en het ledenverlies.

Boschers boek laat zich geboeid lezen. Het is een verslag geworden van lotgevallen, die vooral betrekking hebben op de interne verhoudingen. Het optreden van de ARP naar bui-

ten, zoals onder andere in het parlement, komt slechts zijdelings ter sprake. De auteur waarschuwt zijn lezer reeds op de eerste pagina, dat hij geen geestverwant is, de 'nestgeur' niet kent. Dit lijkt mij eerder een voor- dan een nadeel. Want ongetwijfeld daardoor is Bosscher niet vervallen in een benauwende hagiografie, die in de geschiedschrijving over onze politieke partijen vaak zo uitbundig is beoefend. Het verslag is kritisch en Bosscher lijkt soms de indruk te wekken naar de andere kant te willen doorslaan. De oordelen zijn in de regel tamelijk hard, soms zelfs zo hard dat ik mij kan voorstellen dat de lezer van antirevolutionaire huize moeite zal hebben met dit boek. Een enkel voorbeeld.

Colijn krijgt een groot gebrek aan sociaal inlevingsvermogen en een stoere onverschilligheid aangewreven; met zijn koloniaal beleid zou hij de ARP een eindweegs in een doodlopende straat hebben gevoerd, waarvan de partij zich pas na de soevereiniteitsoverdracht, 'als het niet was na de afwikkeling van het Nieuw-Guinea-drama' (214), bewust werd. Schouten, de naoorlogse partijvoorzitter en fractieleider, komt over als een humorloze provincialist, die een vrije gedachtenwisseling in het Centraal Comité tegenhield en daardoor bijdroeg aan het beeld van geestelijke armoede, dat de partij in deze jaren vertoonde. In het partij-apparaat vierde trouwens volgens Bosscher amateurisme hoogtij, men holde voortdurend achter ontwikkelingen aan, ideeën roestten vast en instandhouding van het apparaat zag men als doel in zichzelf. 'Als oppositiepartij met een zeer eenzijdige belangstelling voor Indonesië had de ARP zich een zekere mate van denkluigheid kunnen veroorloven' (291). Het kon dan ook niet anders, aldus de auteur, dan dat de partij met een zekere verkramptheid sommige na-oorlogse ontwikkelingen tegemoet trad. Bosscher gaat nog verder en spreekt uit dat de ARP in haar dagelijks beleid het begrip 'christelijke sociale politiek' compromitteerde.

Ook al zijn deze en dergelijke oordelen bepaald niet mals, toch mag men bij Bosscher niet een anti-antirevolutionaire gezindheid aanwezig veronderstellen. Per thema passeren steeds uitvoerig alle stromingen in de ARP de revue — soms wel eens te uitvoerig, want de auteur citeert graag en lang - alvorens een oordeel wordt gegeven en gelet op de zorgvuldigheid van dit afwegingsproces is niet vol te houden dat Bosscher onbillijkheden heeft begaan. Wel valt op dat de consistentie in Bosschers oordeelsvorming niet altijd even sterk is.

Als de schrijver in het debat over de schuldvraag inzake het mislukken van de fusie tussen ARP en CHU in 1945 de ARP-partijtop in bescherming neemt, doet het merkwaardig aan, dat hij de partijtop er tegelijkertijd van beschuldigt in deze kwestie een 'wanprestatie' te hebben geleverd (146). Bij de formatie van 1952 blijkt Schouten tegen regeringsdeelneming te zijn, maar hij dreef zijn standpunt toen niet door tegen de meerderheid van de fractie in; is hier sprake van een uitzondering op de regel dat Schouten eigenlijk geen tegenspraak duldde, of deugt de regel niet? En waar ligt nu de waarheid over Colijn en de Nederlandse Unie, als Bosscher op bladzijde 56 schrijft: '(Colijn) hielp het klimaat scheppen waarin de Nederlandse Unie zich met succes kon opwerpen als belichaming van de volkswil', en reeds twee pagina's verder zonder commentaar het oordeel van Trouw aldus paraphraseert: 'het was voor een groot deel aan Colijn te danken geweest dat de Nederlandse Unie niet het universele middel werd waarmee de Duitsers het Nederlandse volk konden inkapselen'? Nog dichterbij elkaar liggen twee - elkaar naar mijn mening uitsluitende - opmerkingen over Trouw. Op bladzijde 106 laat Bosscher Trouw zich snel ontwikkelen tot een ARP-getrouw orgaan, maar al op bladzijde 107 memoreert hij het ongenoegen in de ARP over de te onafhankelijke koers van de krant, hetgeen wel weer rijmt met een eerder gemaakte opmerking op bladzijde 69 dat Trouw werd opgericht als - en bleef - een christelijk-nationaal blad.

Het boek bestaat eigenlijk uit vier delen. Eerst schetst Bosscher de betekenis van Colijn

RECENSIES

voor de ARP na Colijn; dan volgen hoofdstukken over de hoofdproblemen van de na-oorlogse jaren, namelijk de sociaal-economische ontwikkeling en Indië; en tenslotte beschrijft de auteur de gang van zaken in de ARP rond de na-oorlogse kabinetsformaties, vooral die van 1951 en 1952. Deze opzet leidt weliswaar tot een enigszins verbrokkelde behandeling van de stof, maar biedt desondanks voldoende inzicht in de perikelen in de ARP en bevredigt daardoor ook wel. Minder bevredigend is echter dat Bosscher gemeend heeft zijn verhaal in 1952 te kunnen beëindigen. Hoewel een duidelijke conclusie in zijn boek ontbreekt - de gepresenteerde nabeschuiving is niet meer dan de geschiedenis van de ARP na 1952 in vogelvlucht -, toont Bosscher in deze nabeschuiving, maar ook anderszins echter overtuigend aan dat 1952 in de ontwikkeling van de ARP bepaald geen cesuur is. Bosscher suggereert veeleer dat de ARP de interne crisis, die was begonnen met Colijns val in 1939, in feite pas halverwege de jaren zestig overwon, toen Zijlstra zich ontwikkelde tot een moderne Colijn en aldus zijn partij definitief uit het dal haalde. De ondertitel van het boek, een zinspeling op Colijns omstreden brochure uit 1940, is derhalve een weinig geslaagde keus om daarmee de periode 1939-1952 te karakteriseren en af te bakenen; de ARP bleef langer dan 1952 op de grens van twee werelden. Maar laten we wel erkennen dat Bosscher erin geslaagd is om wat tot op heden over deze roerige periode in de geschiedenis van de ARP is geschreven, in de schaduw te stellen.

J. Bosmans

Een moderne verdediging van het historisme. Geschiedenis en identiteit*

F.R. ANKERSMIT

I INLEIDING

Het historisme is dood verklaard. Historici en geschiedfilosofen zijn het er in onze tijd vrijwel unaniem over eens dat het historisme geen zinvolle bijdrage meer leveren kan voor de geschiedbeoefening zelf noch voor een goed theoretisch begrip daarvan.

In de Angelsaksische landen en in Frankrijk is het historisme nooit populair geweest. Hoewel in de negentiende eeuw invloedrijke historici in Engeland en in de VS als Stubbs of Bancroft veel waardering voor het historisme voelden¹, hebben Angelsaksische historici zich zelden als historicist geafficheerd. In de VS werd en wordt de scepsis ten aanzien van het historisme nog gestimuleerd door een grote belangstelling voor een sociaal-wetenschappelijke benadering van het verleden. Ook in Frankrijk heeft men doorgaans weinig belangstelling; enkele uitzonderingen als Raymond Aron, Henri Marrou of Paul Veyne daargelaten².

Maar zelfs in Duitsland, het geboorteland van het historisme, is het historisme in discredit geraakt. Op de 'krisis van het historisme' aan het begin van deze eeuw volgde na de tweede wereldoorlog, vooral als gevolg van de zogenaamde

* Voordracht gehouden op de algemene ledenvergadering van het Nederlands Historisch Genootschap, 31 oktober 1980 te Utrecht.

1. Zowel Stubbs als Bancroft voelden veel respect voor Ranke's historisme. Zie A. Marwick, *The Nature of History* (Londen, 1973) 38. Stubbs beschreef Ranke zelfs als 'not only beyond all comparison the greatest historical scholar alive, but one of the very greatest historians that ever lived'; geciteerd in het uitstekende artikel A. Ramm, 'Leopold von Ranke' in J. Cannon, ed., *The Historian at Work* (Londen, 1980) 36.

2. Zie R. Aron, *Dimensions de la conscience historique* (Parijs, 1961) zie vooral hoofdstuk I. H.I. Marrou, *De la connaissance historique* (Parijs, 1973). Marrou schrijft op pagina 21 over historisten als Dilthey, Rickert, Windelband en Simmel: 'il y a dans leur oeuvre toute une partie d'observation et de conclusions qui demeurent acquises et dont la validité n'est pas liée au système dans lequel leurs auteurs les avaient insérées'. Ofschoon Veyne in zijn voortreffelijke boek - verreweg het beste recente Franse boek over de geschiedfilosofie naar mijn idee - P. Veyne, *Comment on écrit l'histoire* (Parijs, 1971) vaak afstand neemt van het historisme, verdedigt hij een positie die toch zeer dicht bij het historisme ligt.